van zijn uitspraken zijn *leven* geïgnoreerd wordt. Wat we niet zonder critiek mochten aanzien is dat Ds. Gravemeyer de merkteekenen der ware kerk, eerst door hem zelven gesteld, thans in de toepassing uitruilt voor een doode Belijdenis in de kist. Wat ons pijnlijk aandeed was de ontstentenis van alle teeder rekenen met den oogenblikkelijken plicht van elk ambtsdrager tegenover zijn Heere, en het thans levend geslacht. En wat ons in hooge mate bedenkelijk scheen, was dat zelfs een man als Ds. Gravemeyer, het verschil der tijden uit het oog verliezend, op een organisatie naar nieuw-modisch en collegiaal stelsel toepaste, wat Calvijn van een wezenlijke kerk schreef.

Op allerlei tegenspraak van verwarde en zwevende geesten slaan we geen acht; en waar we zelfs mannen van talent in pamflet en weekblad hun krachten zien verspillen om te bewijzen dat wit zwart is, halen we de schouders op en zwijgen.

Maar als een man als Ds. Gravemeyer, die getoond heeft, zoo uitnemend helder te kunnen onderscheiden, op zoo gewichtig punt in de draden eener zondige kerkpractijk verstrikt raakt, dan verliezen we daarom den eerbied niet uit het oog, dien de jongere den ouderen broeder schuldig is, maar vinden toch wel de vrijmoedigheid, om te zeggen wat ons op het hart ligt.

In den Synodalen kerkeraad te Leiden is een treurspel afgespeeld, waarbij tot ons leedwezen Dr. Van Ronkel en Ds. Oberman de hoofdrollen op zich namen.

Ook te Leiden is, gelijk men weet, de drang der consciëntie ten slotte toch aan zeker aantal broederen te machtig geworden, en hebben zij met de Synodale organisatie gebroken.

Dit leidde tot het voorstel, om deze broederen voor zoover zij bekend waren, voor afgescheiden van het Synodaal Genootschap te verklaren.

De kerkeraad nam dit voorstel aan, en dientengevolge ontvingen de heeren Van der Waals c. s. alzoo dit schrijven:

DEN HEER J. C. VAN DER WAALS
TE LEIJDEN.

De Bijzondere Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Leijden,

Ontvangen hebbende eene Missive der Algemeene Synodale Commissie der Ned. Herv. Kerk, dd. 28 September ll., inhoudende o. a. de mededeeling, dat de heeren J. C. Van der Waals, J. Vlasveld, W. C. Van der Reijden, J. Keereweer,

zich noemende Opzieners,

en de heeren C. J. Leijh, H. J. de Heer, W. F. Maas,

zich noemende Armverzorgers,

verklaren zich door een voormalig Ned. Herv. Predikant als Kerkeraad te hebben laten bevestigen, en in die door hen aangenomen kwaliteit, zich te hebben gewend tot Zijne Majesteit den Koning met de kennisgeving, dat zij voor de geheele gemeente de Synodale Organisatie van 1816'1852 hebben afgeschaft en eene door hen gewijzigde Kerkenordening van de Nationale Synode van Dordrecht uit de jaren 1618/19 zeggen te hebben ingevoerd,

Gelezen de reeds vroeger ontvangen mededeeling vanwege Burgemeester en Wethouders dat eenige personen door de Regeering als Vereeniging erkend onder den naam van »Kerkelijke Kas" een eigen lokaal tot houden van godsdienstoefeningen wenschen op te richten, en welke mededeeling namens de Vereeniging voornoemd was geteekend door de Heeren B. den Houter en C. J. Leijh,

Overwegende, dat de terzijdestelling van de Wettige Kerkelijke Reglementen en Verordeningen (waaraan uit den aard der zaak alle leden der Kerk behooren onderworpen te zijn),

en het eigenmachtig invoeren van eene geheel nieuwe Kerkordening, (wat in de Gereformeerde Kerken dezer landen nimmer tot de bevoegdheden noch verplichtingen van particuliere personen of Kerkeraden behoord heeft), duidelijk bewijzen, dat allen die aan die handelingen hebben deelgenomen, voor zoover zij dit niet reeds vroeger hebben gedaan, zooals de Heer J. C. Van der Waals, zich van de Nederlandsche Hervormde Kerk hebben afgescheiden, en alle gemeenschap met haar hebben verbroken;

Gezien art. 3, Algemeen Reglement;

art. 14 6° fo. 8° Regl. voor de Kerkeraden,

art. 5 al. 1 Regl. voor Kerkelijk Opzicht en Tucht,

Verklaart dat

genoemde personen de Heeren:

Johannes Cornelis Van der Waals, Jacob Vlasveld, Willem Van der Reijden, Johannes Keereweer, Cornelis Johannes Leijh, Hendrik Johannes de Heer en Willem Frederik Maas en Barend den Houten door woord en daad ten duidelijkste toonen zich van de Nederlandsche Hervormde Kerk af te scheiden, en mitsdien niet meer tot haar behooren,

beveelt dat hiervan in de lidmatenboeken aanteekening zal gehouden worden en dat afschrift van dit besluit aan de voornoemde personen zal gezonden worden,

aan »de Gemeente-Commissie bij het Ned. Herv. Kerkgenootschap te Leijden," aan de Heeren Burgemeester en Wethouder der Gemeente Leijden en aan Zijne Excell. den Minister van Justitie.

Gedaan in de vergadering van den Bijzonderen Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Leijden, den 2e November 1888.

(*w. g.*) PHIL. S. VAN RONKEL, *Praeses.*
(*w. g.*) F. OBERMAN, *Scriba.*

Voor eensluidend afschrift:
F. OBERMAN.

Drieërlei merken we hierop aan:

1°. Dr. Van Ronkel en Ds. Oberman hadden nooit of nimmer hun naam moeten leenen, om zulk een stuk te onderteekenen. Maar vooral had Dr. Van Ronkel, als voorzitter van den kerkeraad, de opwelling van gemoed en consciëntie niet moeten onderdrukken, die zelfs in den Synodalen kerkeraad tegen zulk een voorstel bij tal van leden oprees.

Of voelen nu deze broederen toch waarlijk niet, hoe ze door zulk een handelwijze met eigen hand het vertrouwen ondermijnen, dat de gemeente des Heeren hun eertijds met zoo milde hand schonk?

Bij dat zeggen plaatsen we ons op *hun* standpunt. We nemen aan, dat ze uit overtuiging nog onder de Synode blijven. Maar ook op dat standpunt zijn er toch eischen van kieschheid en teederheid.

Als een broeder moet afgemaakt, laat ik dat toch liever aan anderen over, dan dat ik zelf de bijl in de hand neem.

En ook, toen Dr. Van Ronkel zag, dat zijn voorstel ernstige bestrijding ontmoette, had hij toch zichzelf meer geëerd door de zaak te verdagen, dan door met pressie voor zulk een voorstel in de bres te springen.

Hij kan zoo roerend teeder schrijven, waarom dan niet iets meer van die roerende teederheid in zijn handelingen tegenover broederen?

2°. In dat stuk wordt gezegd, dat uit den aard der zaak alle leden aan de reglementen der kerk onderworpen behooren te zijn.

Is dit niet grovelijk onjuist?

Of moest Luther dan uit den aard der zaak ook onderworpen zijn aan de reglementen en de wetten der toenmalige kerk?

Maar bovendien, wat houding is het, eenerzijds openlijk, gelijk Dr. Van Ronkel deed, te schrijven, dat heel de Synodale organisatie, als strijdig met Gods Woord, moet opgeruimd; en anderzijds te verklaren, dat men uit den aard der zaak zulk een organisatie gehoorzamen moet!

En 3°. lette men in dit stuk op het kinderachtig machtsvertoon. Alles wordt er bijgehaald. Tot zelfs aan burgemeester en wethouders moest een afschrift gezonden.

Verbeeld u den Heere Jezus Christus, toen hij Judas uitwierp, een bericht zendend aan den burgemeester van Jeruzalem!

Ook in Montfoort is van Synodale zijde weer een onbarmhartig stuk geschied.

Zichier wat men ons desaangaande inzond:

De ondergeteekende, totdusver koster bij de Ned. Herv. gemeente te Montfoort, kreeg dezer dagen van heeren kerkvoogden het volgende schrijven:

»Deze is dienende u te berichten, dat wij u hebben ontslagen als koster bij deze Hervormde gemeente en dit ontslag zal ingaan den 31sten December dezes jaars des middags te 12 uren, op welk uur wij u in de consistoriekamer zullen verwachten om af te rekenen en ons de sleutels te overhandigen, zoowel van het kerkgebouw als de kosterij, welk laatstgenoemd gebouw op den bovengenoemden datum door u ontruimd moet zijn.

Kerkvoogden der Herv. gem. te Montfoort
w. g. D. J. VAN FRANKENHUYSEN, *Voorz.*
JC. VAN SCHAIJK, *Secr.*"

Zoo word ik dus midden in den winter met vrouw en kinderen uit mijne woning gezet, en waarom? Twee dagen geleden werd ik voor heeren kerkvoogden geroepen, waar toen het volgende gesprek plaatsvond:

Voorzitter: Gij komt in de doleerende kerk en uwe kinderen gaan daar ter catechisatie. Belooft gij, dat gij, noch uwe kinderen daar ooit meer een voet zullen zetten?

Ik: Vriendelijk verzoek ik u een paar dagen tot beraad.

Voorzitter: Geen oogenblik uitstel. Zijt gij van harte verknocht aan de *Hierarchie* der Haagsche Synode, ja of neen?

Ik: Mijnheer, van harte ben ik verknocht aan de Gereformeerde leer.

Voorzitter: Gij weigert dus te antwoorden. Welnu, dan zijt gij er af en van uwe betrekking vervallen.

De lezer oordeele! Tevens mag ik er nog bijvoegen, dat heeren kerkvoogden noch op mijn gedrag, noch op mijn werk ooit eenige aanmerking hebben gemaakt.

U bij voorbaat, geachte Redactie, dankzeggende voor de welwillende opname in uw geëerd blad, blijf ik

Uw dw.
Montfoort, Nov. '88. H. v. d. ZIJDEN.

We zijn niet onbillijk, en geven gaarne toe, dat van de Synodalen niet te vergen is, dat zij op den duur als koster aan hun kerkgebouw een man in dienst houden, die hun kerktormatie en kerkbestuur verwerpt.

Hoe hard het dan ook zij, we zouden er geene aanmerking op maken, indien heeren kerkvoogden op zachte wijze; kennelijk begaan met een vader die door zijn consciëntie gedrongen wordt schade in zijn beurs te lijden; en met betamelijke tijdsruimte tot verandering van koster waren overgegaan.

Maar wat we wraken is deze *onchristelijke* manier van zulk een zaak te behandelen. Wat ons ergert is de sociale hoogheid, die een afhankelijk persoon krenkt en trapt. Wat bij God om wrake schreit, is deze onbarmhartige zin, die de liefde mist om zich in anderer toestand te verplaatsen.

Op het eiland Rozenburg is de kerkelijke strijd met ernst en degelijke kennis van zaken doorgestreden, dank zij de kloeke houding van den heer H. Villerius.

Zijn schrijven aan den Synodalen kerkeraad is uitnemend, blijkbaar uit het hart geweld en waardig van toon.

Droef steekt daarbij af de kerkeraadsbul van ontzetting.

In dat stuk alles koud en dor. Geen toon uit het Woord of uit het hart. Zuivere bureaucratie.

Bij den uitgever Scheffer te Brielle zag wat hierop betrekking heeft het licht.

Moge ook op Rozenburg de zake des Heeren voorspoedig voortgaan. Bovenal blijke de reformatie er een reformatie in de kracht des Geestes te zijn.

Twee belangrijke vragen doet ons de heer G. G. Gijben uit Monster, waarop we gaarne — ons antwoord voor beter gevend — zeggen willen wat onze opinie is.

Zichier zijn schrijven:

MONSTER, 14 Nov. 1888.

Aan de Redactie van »De Heraut."
Hooggeëerde Redacteur!

Met veel aandacht las ik uw hoogstbelangrijke kerkrechtelijke uiteenzetting aan het adres van Ds. Gravemeyer. o. a. in *De Heraut* van 11 Nov. jl.

Onder veel leerrijks zegt u in dat artikel, in gezelschap van Calvijn, dat de nog *ware* plaatselijke »Hervormde kerken", ook al behooren zij tot het valsche Synodaal Genootschap, gekend worden aan haar betrekkelijk zuivere bediening van Woord en Sacramenten. Voorts, dat zoowel de Besturen der valsche als der ware plaatselijke kerken zich van het valsche bewind hebben los te maken. Maar als zij dat niet doen, noemt u het alleen voor de geloovigen in de *ware* kerken een heiligen ambtsplicht om »een ander bestuur op te richten."

Voor wat deze omgeving aangaat, trek ik uit genoemde regelen de gevolgtrekking, dat u b. v. te 's-Gravenzande, alwaar sinds lange jaren geen gereformeerde, geen rechtzinnige leeraren stonden, en daarom de bediening des Woords en der Sacramenten hoogst onzuiver was, eigenlijk geen doleantie kunt aanraden; maar van oordeel zijt, dat den enkelen belijders der gereformeerde leer aldaar niets anders overblijft dan zich te voegen bij de Chr. Geref. gemeente, die God daar verwekte; terwijl te Monster, alwaar men vroeger zeer lang in gelijken toestand verkeerde, maar sinds ruim acht jaren weder een rechtzinnige prediking en een minder onzuivere Sacramentsbediening plaatshad, allengs weer een kerk *aan het opkomen* moet gezien worden.

Mag ik vragen, of ik u hierin goed heb begrepen? Zoo ja, dan vind ik voor wat Monster en soortgelijke plaatsen aangaat, in de gedachte, dat God in een valsch geworden kerk, die zich tegenover een vroeger uit noodzaak gemaatitueerde vrije kerk staande hield, thans weer *het ware kerkelijk leven* zou verwekken, niettegenstaande zij *onder het juk der hiërarchie blijft*, toch iets, dat mij stuit, aangezien de Koning der Kerk niet vrijmaakt en redt *in* de zonde, maar *van* de zonde.

Vooral echter heb ik het oog op de naburige gemeente Naaldwijk en rijst bij mij de vraag, hoe geoordeeld moet worden omtrent die kerken, in wier hoofdgebouwen lange jaren een moderne of in elk geval onzuivere prediking des Woords en bediening der Sacramenten met goedvinden of gedoogen van den »kerkeraad" plaatshad; en een gedeelte der gemeenteleden verademing zocht in een afzonderlijk »Evangelisatie"-gebouw, alwaar dan des Zondags in den regel rechtzinnige predikanten optraden (althans dezulken, die Christus Jezus als den eenigen algenoegzamen Zaligmaker verkondigden) en waar overigens van tijd tot tijd, niet de H. Doop, maar wèl het H. Avondmaal door die leeraren bediend werd?

Dit is geen strik- of strijdvraag, maar een vraag van practisch belang, naar ik meen. Naar ik vermoed, wilt u zulke »Evangelisatie"-kringen, ook al gaat later haar bestuur den weg der reformatie niet mede op, beschouwd zien als een praeformatie van een vernieuwde, zuivere, *kerkelijke* institutie; maar ik wilde hieromtrent gaarne zekerheid hebben.

Wil zoo goed zijn mij op een en ander, hetzij publiek of langs particulieren weg, bescheid te geven.

Met oprechte heilbede, steeds gaarne
Uw Dw. Dr. in Chr.
G. G. GIJBEN.

Naar ons bescheiden oordeel zullen de belijders des Heeren nog scherper dan dusver tusschen de *ware* en *valsche* kerken moeten onderscheiden, zich daarbij stipt houdend aan de ware kenteekenen.

Doet men dit, dan zal men vanzelf gevoelen, dat deze kenteekenen rechtstreeks alleen op particuliere kerken toepasselijk zijn, en slechts in verwijderden zin op een collegiale organisatie.

Dit *moet* er dan wel toe leiden, dat men elke particuliere kerk als zoodanig beoordeelend, den naam van kerk ontzegt en betwist aan alle particuliere kerken, waar de goede predikatie des Woords en Sacramentsbediening ontbreekt; maar ook alleen aan deze.

In zulke plaatsen zonk dan o. i. de kerk in, en kon er van Doleantie in den zin die bij andere kerken geldt, niet in gelijken sprake vallen.

Volgt hieruit nu echter, dat men zich in zulke plaatsen aan kan sluiten bij de Christelijke Gereformeerde kerk?

Ons dunkt *ja*, bijaldien deze *geen* collegiaal kerkrechtelijk standpunt inneemt. *Neen*, zoo deze dit *wel* doet.

Vandaar dat we zoo hartelijk wenschten, dat vooral in zulke plaatsen de Christ. Geref. kerken terstond er toe konden overgaan, om haar collegiaal kerkrechtelijk standpunt principieel vaarwel te zeggen, en daardoor de deur voor alle belijders des Heeren te openen.

Zoolang dit echter niet plaats greep, hetzij omdat deze kerken de feil van het collegiale kerkrecht niet zoo bedenkelijk inzien, hetzij omdat ze moeilijk met bestaande banden kunnen breken, hetzij omdat heur goederenbezit allicht in gevaar zou komen, dan ontstaat hierdoor toch voor hen die het ongeoorloofde hiervan *wel* inzien geen vrijbrief, om op dezen weg mee te gaan.

Dit wat de eerste vraag betreft.

Op de andere antwoorden we, dat we geheel de opinie van den heer Gijben deelen, dat zulk een Evangelisatie niets is dan een gebrekkige praeformatie, maar die zoo spoedig mogelijk in een *wezenlijke* kerkformatie moest overgaan.

Een Evangelisatie is geen kerk. Ze heeft geen ambten. Ze mist de bediening des Woords en de bediening der Sacramenten.

Immers, Evangelieverkondiging is nog heel iets anders dan de bediening van den sleutel des hemelrijks in de predikatie des Woords. En of al een predikant van buiten komt om het brood te breken, dat is immers nog niet des Heeren Avondmaal houden. Daargelaten dat Doop en Avondmaal door den Heere zijn saamgevoegd en dat de mensch deze twee niet mag scheiden.

En vraagt nu de heer Gijben ons met het oog op dit bescheid, of we kerkformatiën, die optreden in plaatsen, waar de ware kerk inzonk, dan al of niet in doleantie achten te zijn, dan luidt ons antwoord, dat o. i. elke kerk in doleantie is, die niet door de Overheid erkend wordt te zijn *wat ze praetendeert*, t. w.: de wettige voortzetting van de aloude Gereformeerde kerk te dier plaatse.

In zooverre zijn dan ook naar onze overtuiging *alle* kerken der Chr. Geref. kerk, die nog in ernste vasthouden, dat zij de wettige voortzetting van de Gereformeerde kerk in eenige stad of eenig dorp zijn, naardien de Overheid ze wel voor *iets nieuws*, maar niet *in die gepraetendeerde qualiteit* erkent, kerken die doleeren.

Een bezield en warm woord zond Ds. Ploos van Amstel in het licht om juist op het oogenblik dat de Deputaten saam zouden komen, nog eens op geestelijke gronden, aan het Woord ontleend, de noodzakelijkheid van de hereeniging op het hart zijner broederen te drukken.

Zijn vlugschrift heet: *Eén Hoofd, maar ook één Lichaam, of een woord over den gebroken toestand van het Lichaam of de gemeente des Heeren. Leeuwarden bij J. Jongbloed.*

Dit kostlijk woord zal goed doen.

Het poogt de liefde op te wekken; van het formeele naar het geestelijke terug te dringen; bijzaken voor hoofdzaken te doen wijken; en een iegelijk te wijzen op zijn schuld en zonde voor God.

Hartelijk hebben we ons in deze hoogst ernstige ontboezeming verblijd.

Het doet zoo goed, na veel schrille tonen die het oor te beluisteren kreeg, ook eens een toon op te vangen, waarin een Apostolische klank dreunt.

Moge het beiderzijds verzoenend en verbindend werken.

De *harten* moeten meer tot elkaar gebracht, zullen de *kerken* één worden.

En juist aan dat edel doel wijdt vooral broeder Ploos van Amstel zijn beste krachten.

Onze hoop op welslagen is dan ook volstrekt niet lager dan de zijne gestemd.

De zaak is te vinden.

En we kunnen niet gelooven dat de Chr. Geref. broederen op den duur *weigeren* zouden.

Och, als men zich maar eens wat indacht en inleefde in den toestand, *alsof we reeds vereenigd waren*, de blik op de hereeniging zou zoo geheel anders worden.

Wie er naar verlangt en ze van God begeert, geniet er reeds in bij voorsmaak.

Een inzender vraagt ons, of de uitdrukking: „het ambt der geloovigen" in art. 28 van onze Belijdenis, niet moet opgevat in den algemeenen zin van *roeping*, gelijk in de *Kantt.* op 1 Joh. 2:15 ook van het ambt der kinderen gesproken wordt, hierin bestaande, dat ze hun vader eeren en liefhebben.

Het antwoord hierop kan kort zijn.

Onze Belijdenis gebruikt hier een woord, dat én in het oorspronkelijk én in het Nederlandsch zoowel het gemeen begrip van *pticht* en *roeping*, als het praegnante denkbeeld van *handelen krachtens autoriteit* uitdrukt; zoodat alleen de zin en de saamhang kan uitmaken, in welken zin het bedoeld is.

In de *Kantt.* op 1 Joh. 2:15 bedoelt het natuurlijk alleen: „van Godswege opgelegde verplichting."

Daarentegen is stellig: „handelen krachtens autoriteit" bedoeld als het in de *Limburgsche Sermoenen* heet: „Wi dienen God met ambochte ogte sonder ambochte", of in het *Leidsche Keurboek*: „Si sette niemant t'ambochte daar hi niet toe en dochte."

Wil men derhalve in art. 28 van de Confessie uitmaken wat hier bedoeld is, dan komt men er met op het woord alleen te letten, ganschelijk niet. Immers in art. 30, waar van de Bediening der Dienaren, Ouderlingen en Diaconen gehandeld wordt, komt het woord „ambt" niet eenmaal voor. Het opschrift is toch van later tijd en onecht. En in art. 31 staat in het Latijn eveamin het gewone Latijnsche woord voor *ambt* d. i. *munus*, maar *functiones*, ons *functies*.

Om de zaak uit te maken, moet men dus vragen: Wordt in art. 28 al dan niet van de geloovigen een daad gevergd, waartoe ze *autoriteit* behoeven?

En wat blijkt dan?

Gevergd wordt van hen, dat ze tegenover hun kerkeraad, en desnoods tegenover alle ambtsdragers zich zullen stellen; den kerkeraad en al deze ambtsdragers wegens ontrouw zullen veroordeelen; op dien grond heel het kerkverband als goddeloos en valsch verwerpen zullen; en zich uit dien hoofde van heel dat kerkverband zullen afscheiden. Ja, dat ze zulks doen zullen, al verbood de Magistraat het hun onder poene van de strengste straffen.

Dit nu is een daad, eene handeling, waartoe *autoriteit* noodig is.

Hiertoe moet men door God *bevoegd* zijn verklaard:

Immers het houdt in: 1°. een oordeel over hen, die dragers van de kerkelijke autoriteit zijn; 2°. het c. q. verwerpen van hun autoriteit; en 3°. het c. q. oprichten van een nieuwe autoriteit.

En daar zulk een handeling nu aan niemand uit eigen hoofde toekomt, *maar hij alleen van Godswege hiertoe gemachtigd kan zijn*, zoo blijkt zonneklaar, dat „ambt der geloovigen" in art. 28 niet *kan* bedoeld zijn in den gewonen zin van plicht of roeping, maar wel terdege doelt op een *taak* en *handeling* 1), waartoe hun van Godswege *de autoriteit* geschonken is; en die wederom wortelt in het *algemeene priesterschap der geloovigen.*

Later lichten we dit uitvoeriger toe.

Voorshands genoeg, om onzen inzender tevreden te stellen.

KUYPER.

1) *Ambt* is hetzelfde woord als het Latijnsche *officium*, onverschillig of men het uit het Celtisch of uit het Gothisch verklaart. Met verwijzing naar het Latijnsche *officium* vordert men hier dus niets. Van *munus* in den zin van het staatsrechtelijk ambt der *Overheid* is in de Gereformeerde kerk nooit sprake. Ook de Dienaren, Ouderlingen en Diakenen hebben niets anders dan *functiones, officia* en *ministeria*. Een soort Overheidsambt bestaat in de kerk ganschelijk niet, en komt dus ook niet toe aan de geloovigen.

Uit de Pers.

Uit het betoog van den heer Doc. Wielenga nemen we ook nu het vervolg over:

Met u heb ik mij verwonderd over de afkeuring, ja heftigheid, waarmeê de voorwaarden der Assensche Synode door »de Doleerenden" en met name door Dr. Kuyper zijn begroet.

Bijna zou ik vragen, kent men ons, de mannen »der Scheiding", dan zoo weinig, dat men iets anders, *in het wezen der zaak* iets anders, heeft durven verwachten?

Ik zeg: *in het wezen der zaak*. Over *den vorm* spreek ik niet. Die had natuurlijk anders, misschien meer vriendelijk, kunnen zijn.

Zoo had ik voor mij liever gezien, dat het voorstel-Bavinck als *uitgangspunt voor onderhandeling* ware aangenomen. Niet om het daarbij te laten blijven, maar om wat Beuker in zijn voorstel heeft geformuleerd of dat voorstel zelf *als instructie* den Deputaten mee te geven.

Zoo iets toch kon en mocht niet uitblijven. Evenzeer als »de Doleerenden" hun standpunt en houding in dezen hebben omschreven (pag. 48–51 van de acta der voorloopige Synode te Utrecht) *moest* iets dergelijks onzerzijds geschieden, in welken vorm dan ook.

Zij hebben dat meer *thetisch* (stellig) gedaan. Onzerzijds is het meer geschied in *condities*, hun gesteld. Nog eens, over den vorm wil ik niet twisten, maar evenmin als wij getoornd hebben over hunne *stellige uitspraken* was er reden voor ergernis en verontwaardiging over wat onzerzijds *in den vorm van voorwaarden* is verklaard.

Zelf stem ik toe, dat al ware het voorstel-Bavinck aangenomen, met wat Beuker in het zijne heeft geformuleerd, als instructie, er aan toegevoegd, dit in het wezen der zaak geen verandering had teweeggebracht. De kwestie zou dan slechts voor officiëele uitspraak verschoven zijn tot een volgende Synode.

Ik weet dan ook, dat er leden der Synode waren, die zich in het voorstel-Bavinck goed konden vinden, maar om deze reden aan het voorstel Beuker de voorkeur gaven. Huns erachtens moest het onzerzijds toch tot een verklaring als deze komen. En in verschuiven zagen ze geen heil.

Ook mijn overtuiging was, dat een verklaring als in het voorstel-Beuker begrepen is, niet kon en mocht uitblijven, hetzij dan in den vorm van een *bepaal Synodaal decreet*, hetzij in den vorm van *een instructie* ter onderhandeling. Daarom had ik ook geen wezenlijk bezwaar om met het voorstel-Beuker mee te gaan.

Zonder te willen ontkennen dat men, met behoud van eigen standpunt, in een of ander misschien »den Doleerenden" wat meer tegemoet had kunnen komen, kon de Synode van haar Standpunt, *het standpunt der Scheiding en haar geschiedkundig verloop*, in de groote hoofdzaak niet anders dan zij besloten heeft.

Dat zal, dunkt me, zelfs door geen Doleerende kunnen worden ontkend.

Hier vatten we nu niets van Ook Doc. Wielenga heeft dus voor dit voorstel gestemd. En al ware Dr. Bavincks voorstel aangenomen, dan zou toch een voorstel als dat van br. Beuker gevolgd zijn.

En dat waarom?

Omdat *zij hun* standpunt niet konden prijsgeven.

Maar eilieve, wie heeft dit ooit van u gevergd?

Maar zeg ons, ter handhaving van uw standpunt is toch immers niet noodig dat wij *het onze* prijsgeven?

Was dit nu billijk?

Hij gaat voort:

Zoo gaarne had ik gewenscht, dat men had *kunnen* handelen, gelijk op de Synode te Middelburg 1869 in zake de vereeniging met de oud-gereformeerden is geschied.

»Zonder te treden in hetgene achter ons ligt, verklare men wederzijdsch eenvoudig om tot Vereeniging te komen, dat we voortaan gezamenlijk in leer, tucht en dienst ons gedragen overeenkomstig de formulieren van Eenigheid der Geref. kerk, Liturgie en Kerkenordening van 1618 en 1619!"

Op dien grondslag werd daar de Vereeniging getroffen. Zeer eenvoudig dus en met weinig omslag.

Ontkennen kan ik niet, dat het in dit geval niet zoo eenvoudig kon geschieden. Van de zijde der Doleerenden, met name in Friesland en Zeeland, ook in de Pers, was niet onduidelijk te kennen gegeven, dat men »de Gescheidenen" slechts aanmerkte als tijdelijk uitwonenden en dat dus »de Gescheidene" keuken in den stroom der Doleantie moesten opgaan. Het *wettig* bestaan der Christelijke Gereformeerde Kerken zou daarmee worden prijsgegeven.

Daarom was een verklaring als sub 2 van het voorstel Beuker noodig. Op voet van gelijkheid hebben de wederzijdsche kerken, als ieder voor zich een openbaring van het lichaam Christi, elkander te ontmoeten.

Ik twijfel niet of men is het daarover wederzijds eens.

Verschil op dat cardinale punt zou dan ook elke poging tot Vereeniging met vruchteloosheid slaan.

Of de Doleerenden bereid zullen zijn ook terstond de voorwaarden sub. 3, 4 en 5 gesteld, te aanvaarden?

Het staat niet aan mij daarop te antwoorden of ook zelfs maar naar het antwoord te gissen. Zij zullen dat ter behoorlijker tijd en plaats wel voor zichzelven doen.

Dit alleen wil ik uitspreken, dat ze m. i. niet tegen het *wezen* der Doleantie, of wilt ge liever, niet *principieel* tegen de Doleantie zelve ingaan.

Zeker is er verschil tusschen »de Scheiding" en »de Doleantie". Niet in *beginsel* en *richtsnoer* en *doel*, maar zeer zeker in *methode*. Dit komt ook hier uit.

Doch juist omdat ze in beginsel en richtsnoer en doel één zijn, staan ze wat de methode betreft niet tegenover elkander, sluiten ze elkander niet uit; kunnen ze zelfs elkander aanvullen. Met mij erkent ge dat er in de bekeering des zondaars tot God bij *eenheid* in het wezen der bekeering zelve *een groote verschiedenheid in de wijze* en omstandigheden is, waaronder de Heere dat genadewerk tot stand brengt.

Niet anders in het stuk van de Reformatie der Kerk. Hoe geheel anders ging ze toe zelfs in de eeuw der Reformatie in Duitschland als in Zwitserland en in Nederland.

Schotland heeft zelfs sedert de groote Reformatie een viertal betrekkelijk groote en gewichtige secessies of afscheidingen van de staatskerk beleefd. Bij de eenheid van beginsel, *de souvereiniteit van Christus als Koning over zijn Kerk*, welk een verschil in aanleiding, in gang en methode!

Evenmin als ik durft gij één van die *de absoluut goede* noemen met veroordeeling van de anderen. Natuurlijk sympathiseert ge meer bepaald met de een of andere, zonder nochtans te beweren, dat ook zelfs die, waarin ge u het minst kunt vinden, tegen Gods Woord ingaat, en daarom als zondig en verkeerd moet worden veroordeeld.

Zoo ook hier. De »Doleerende" behoeft krachtens zijn standpunt »de Scheiding" niet als zondig en verkeerd te veroordeelen. Maar evenmin behoeft »de Gescheidene" dat »de Doleantie" te doen.

Het standpunt der Scheiding heeft altijd door mijn hart gehad. Maar dit noopt me niet om dat der Doleantie voor onbijbelsch en ongereformeerd te verwerpen. Al lacht me ook de methode van Reformatie, door »de Scheiding" in toepassing gebracht, meer toe in het belang van de *heiligheid* der kerke Gods, daarom behoef ik niet te ontkennen, dat er in »de Doleantie" een element is, waardoor »de katholiciteit" meer bijzonder tot haar recht komt.

In één woord, ook waar ik mij in de methode, door de Scheiding gevolgd, altijd goed heb kunnen vinden, durf ik de methode der Doleantie, zooals die pag. 49–51 van de Acta der voorloopige Synode omschreven is niet voor *onbijbelsch* of *ongereformeerd* verklaren. Ik herinner mij dan ook niet, dat dit door iemand onzerzijds is geschied, al geeft men ook aan eigen wijze van Reformatie de voorkeur.